

Inhoud

1 Op de grens van wad en Noordzee

Een eerste kennismaking	13
Vogelwachters gezocht	20
Het Groninger wad te midden van het Friese Rijk	23
Stuifdijken	28
Rottumerplaat	30

2 2013

Een koude lente	45
Eidereenden	47
Zeehonden	63
Weer aan de wal	68

3 Stormen

De Sinterklaasstorm van 2013	71
Rottumerplaat in de winter	75

4 2015

Weer een broedseizoen op Rottumerplaat	79
--	----

De slechtvalk	83
Kunstnesten voor boerenzwaluwen	90
Eidereend als buurvrouw	94
Zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen	103
Het broedseizoen zit er weer bijna op	111
Zeegras	116

5 Op en om Rottumerplaat

Genoat	123
Op bezoek bij Bareld Klamer in Baflo	132
Godfried Bomans op Rottumerplaat	137

6 2016

Het broedseizoen gaat beginnen	147
Paasdagen op Rottumerplaat	151
Globetrotter van Rottumerplaat	158
Vogeltelling op Plaat	168
Sloop van de karakteristieke toren	179
Kees Dijkema	180
Wadlooptochten	181

7 2017

Ons vierde seizoen op Plaat	195
Een rosse grutto op bezoek	201
Lepelaars	203
Het broedseizoen 2017 zit erop	207
Raadselachtige bergeenden	221

8 2018

Toch weer drie weken naar Plaat	225
Weer een golf houtsnippen	229
De kachel hoeft niet meer aan	230
Hoogwatertelling	233
Beflijsters	235
Geringde scholeksters	236
Nachtegaal op bezoek	238
Het lijkt wel weer herfst te worden	240
Het eiland groent op	242
Lepelaars op Koningsdag	243
De eidereenden nu volop aan de leg	249

9 Reïncarnatie 253

Dankwoord	257
Appendix	263
Geraadpleegde literatuur	277
Register	283

Op de grens van wad en Noordzee

Een eerste kennismaking

Uit een diepe droomloze slaap word ik wakker. Ik lig in een van twee houten bedden in een klein kamertje. Kijk om me heen. Drieënhalve meter bij een kleine drie meter meet het kamertje, schat ik zo. Links van de gesloten deur is een schakelaar voor het licht, maar rechts nog een met een stop-contact erbij. Met kleine zwarte stickertjes is aangegeven dat de linker schakelaar een spanning van 110 volt heeft en de rechter 220 volt.

Het plafond bestaat uit witgeschilderde gipsplaten, en de bakstenen in de gemetselde wanden zijn geverfd. De muur waarin de deur zich bevindt is grijs geschilderd en de deur zelf lichtgroen met een wit kozijn.

De wand tegenover de deur is lichtgeel en heeft een raam dat aan de bovenkant scharniert en met een uitzetijzer opengezet kan worden. Tegen de vliegen is een hor aangebracht dat ook aan de bovenkant scharniert en aan de onderzijde met een schuifje vastgezet kan worden. Een kleine verticale scheur in de muur geeft aan dat ook hier kleine verzakkingen optreden door de gaswinning diep onder de Groningse grond. Een donkerbruin, geel en wit gestreept jarenezstiggordijn dat aan een witte plastic roe hangt, is

opengeschoven, zodat ik door het raam naar buiten kan kijken. Witte wolken drijven langs een helderblauwe lucht. Zilvermeeuwen zeilen moeiteloos voorbij. Twee witte kasten, een tafeltje, twee stoelen en een bruine plastic prullenbak completeren het interieur.

Op de deur staat naast het logo van Staatsbosbeheer de volgende tekst: ‘Kamer stofzuigen voor vertrek; matras rechtop zetten; prullenbak leegmaken; dekens opvouwen en op de bovenste plank in de kast leggen; raam sluiten en borgen met het uitzetijzer.’

Het is zaterdag 3 september 2011 en voor het eerst van mijn leven ben ik op Rottumerplaat. Het verboden eiland. Bekend van Godfried Bomans en Jan Wolkers.

Bijna niemand mag hier komen. Ik ben een van de uitverkorenen omdat mijn vriend Ton van Gent een vogelteller nodig had in zijn telgroep die dit weekend alle steltlopers, eenden, ganzen en meeuwen op dit eiland gaat tellen. Ik ken Ton nog van lang geleden toen ik als lid van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) elk weekend de natuur in trok. Naast Ton zijn ook Dirk en Hannes Feij van de partij. Dirk en Ton hebben hun hele leven bij Staatsbosbeheer gewerkt, en kregen daardoor de kans regelmatig naar Rottumeroog of Rottumerplaat te gaan. En ik nu, dankzij hen, dus ook.

Eén keer eerder in mijn leven had ik een uitnodiging gekregen om mee te gaan naar Rottumerplaat. Van Wim Weijman, die voor Staatsbosbeheer de vogeltellingen organiseerde. Dat was in 1978. Ik woonde toen in Ulrum. Ik moest me ’s ochtends melden in de Eemshaven vanwaar een schip ons naar Rottumerplaat zou brengen. Ik was op

tijd vertrokken, maar bij Noordpolderzijl raakte ik hopeloos verstrikt in allerlei doodlopende polderweggetjes en kwam te laat aan in de Eemshaven. Ze waren al vertrokken.

Als ik de deur van mijn kamertje open, zie ik een lange gang met in totaal twaalf deuren. Zes kamertjes aan elke kant. Op dit eiland waar niemand mag komen, kon een werkploeg van 20-25 man ondergebracht worden. Naast deze slaapbarak, die er in 1979 als laatste bij werd geplaatst, is er een wasgelegenheid, wc's, keuken, kelder, eetzaal, een recreatiezaal, en nog een kleine kantoorruimte met twee stapelbedden. Buiten dit gebouw staat een nissenhut of Romneyloods met een generator, een werkplaats en een tractor.

Het mooiste bouwwerk op het eiland is echter de markante toren, waar je via een steil trappetje op kunt klimmen, en het gehele eiland kunt overzien. Het schip de Harder van de Waddenunit heeft ons gisteren bij hoogwater afgezet vlak bij de puindam. De Waddenunit bewaakt met vier schepen de natuur in het Nederlandse Waddengebied. Vanaf de toren zagen we hoe de rubberboot weer aan boord werd gehesen op de Harder, en hoe de schippers Klaas Kreuijer en Freek Jan de Wal weer opstoomden door het Schild naar het Huijbertgat om via de Eems terug te varen naar de Eemshaven. Het voor iedereen verboden eiland is nu helemaal van ons.

‘Onze hoofdtaak is toezicht, handhaving en monitoring,’ aldus Klaas Kreuijer. ‘We hebben een Visserijwet, een Flora- en faunawet en een Natuurbeschermingswet. Het is van belang dat de mensen in het Waddengebied zich aan de regels houden: sportvissers, pleziervaart, wadlopers en andere recreanten, maar ook beroepsvissers, beroepsvaart (tankers, passagiersschepen, veerboten) en schepen van on-

derzoeksinstituten en defensie. Met de regels uit de wetten wordt de Waddenzee beschermd. Zo kent de Natuurbeschermingswet de mogelijkheid om gebieden af te sluiten voor menselijke activiteiten: de zogenaamde ‘artikel 20gebieden’. Dit wordt gedaan bijvoorbeeld bij wadplaten waar de zeehonden hun jongen werpen en grootbrengen, en waar vogels broeden en rusten. De Waddenunit checkt of schepen niet onverhoeds de gebieden in varen of dat vissers er hun vistuig in uitzetten. De wetten maken ook medegebruik mogelijk en kennen hiervoor een vergunningsstelsel; het betekent dat veel activiteiten wel zijn toegestaan zolang men zich maar aan de voorwaarden van de vergunning houdt.

Vandaag is het om half twee ’s middags hoogwater, en dan kunnen we de overtuigende vogels tellen. Hannes en Dirk doen de noordzijde van het eiland, en Ton en ik de zuidzijde. Dat ‘tellen’ van vogels bestaat uit het maken van schattingen van het aantal dat bij hoogwater bijeen staat te rusten. Omdat het wad dan helemaal onder staat, concentreren zij zich in grote groepen. De rijke hoeveelheid schelpen en wormen komt pas weer met afgaand water binnen hun bereik.

Aan de zuidzijde van Rottumerplaat ligt de Boschplaat, en daar overtuigen de meeste steltlopers, keurig gerangschikt naar pootlengte: de wulpen met hun lange poten staan in het diepste water, daarvoor de rosse grutto’s, dan de zilverplevieren, en ten slotte de kanoetstrandlopers en bonte strandlopers, die de kortste pootjes hebben.

De scholeksters staan wat apart op de uiterste oostpunt, en die zullen door Hannes en Dirk worden geteld. Ruim een uur voor hoogwater lopen Ton en ik langs de stuifdijk die het eiland in een noord- en zuidoostdeel verdeelt, naar het westen.

Daar aangekomen zien we enorme wolken steltlopers boven de Boschplaat vliegen, voortgedreven door het opkomende water. Indrukwekkend kolken de zwermen door de lucht, en veranderen bij elke zwenking van licht naar donker, afhankelijk van hoe de zon de vliegende vogels beschijnt. Daarna strijken ze weer geordend neer langs de waterlijn. Door de telescoop zijn de soorten aan hun silhouetten redelijk goed van elkaar te onderscheiden en het schatten van de aantallen kan beginnen. We hopen dat ze niet halverwege een telling ineens op de wieken gaan omdat er een slechtvalk langskomt. Want dan kan je weer opnieuw beginnen.

Het water komt gelukkig goed op en later horen we dat het in het Huibertgat tot +133 cm NAP was gestegen. Dat drijft de vogels verder het eiland op, zodat we ze beter kunnen tellen. Het weemoedige 'tjuuwie' van de zilverplevieren klinkt door de lucht, en doet me weer aan de toendra's van Noord-Siberië denken. Daar broeden deze zilverplevieren. Ze beginnen hun mooie zwarte zomerbuiken al behoorlijk te verliezen en ruïen hun lichaamsveren door naar hun winterkleed van witte buikveren en grijze ruggen. In Engeland worden ze daarom grijze plevieren (*grey plovers*) genoemd. Ook de kanoetstrandlopers, op hun kenmerkende wijze dicht opeengepakt, hebben al bijna niets meer over van hun rode zomerkleed. Hoewel het hier nog zomer is, een teken dat de winter eraan komt.

Naast steltlopers melden de eerste eenden zich al: smienten en wintertalingen. Rotganzen zien we nog niet. Behalve eentje, die waarschijnlijk de hele zomer in het Waddengebied is blijven hangen, en niet zoals zijn soortgenoten de verre reis naar Noord-Siberië heeft ondernomen.

Na ruim een uur tellen en schatten hebben we een goede indruk gekregen van de aantallen en beginnen aan de terugtocht. Boven de kwelder vliegen nog een aantal bruine kiekendieven die nog niet naar hun Franse overwinteringsgebieden zijn vertrokken en enkele zwarte kraaien.

Halverwege het eiland komen we Dirk en Hannes tegen die ook nog een grauwe franjepoot en drie witgatjes hebben gezien.

's Avonds zetten we alle gegevens op een rij en komen tot een totaal van ruim 80 000 vogels. Bovenaan staan 30 000 kanoetstrandlopers, gevolgd door ruim 15 000 bonte strandlopers. Verder 5000 zilverplevieren, 7600 rosse grutto's, 10 000 wulpen en 3500 scholeksters. Van de andere steltlopersoorten zijn de aantallen beduidend kleiner: 80 kluten, 450 bontbekplevieren, 240 tureluurs en 140 groenpootruiters, 6 zwarte ruiters en 60 steenlopers. Ook hebben we de nodige eendensoorten geteld: 1130 bergeenden, ruim 600 eidereenden, 70 smienten, 90 wintertalingen, 3 wilde eenden en 8 pijlstaarten.

Van de broedvogels zijn nog 32 lepelaars aanwezig. Nog niet vertrokken naar Afrika.

Ook de zilvermeeuw, een talrijke broedvogel op het eiland, is nog met ruim 1100 exemplaren aanwezig, maar van de andere talrijk op het eiland broedende meeuwensoort, de kleine mantelmeeuw, blijken we er niet meer dan 18 geteld te hebben.

Kokmeeuwen zijn met ruim 4000 stuks nog de meest voorkomende meeuwensoort.

Alle getelde vogels zetten we op een groot formulier dat we naar Bert Corté van Staatsbosbeheer opsturen zodra we weer aan de wal zijn. Als beheerder van dit eiland dienen

ze goed op de hoogte te zijn van de aantallen pleisterende vogels, die dit eiland zo belangrijk maken.

Voor het geval slechte weersomstandigheden de telling op 3 september onmogelijk zou hebben gemaakt, hebben we de volgende dag als reservemogelijkheid achter de hand. Maar het is prima gegaan, zodat we een dag extra hebben om de uiterste noordpunt van dit eiland te bezoeken. Noordeelijker kun je in Nederland niet komen. Langs het enorme, meer dan een kilometer brede noordstrand zien we nog 88 aalscholvers, 2 zwarte zee-eenden en 38 drieteenstrandlopers, die steeds op en neer rennen achter de op het strand spoelende golven aan. Ook zitten hier al enkele tientallen grote mantelmeeuwen, die 's winters vanuit Scandinavië naar onze Waddenkust afzakken.

Ineens zien we een kleine snelle roofvogel voorbijkomen. 'Een smelleken,' roept Hannes, die hem het eerste ziet. Langs het strand vliegt hij naar het westen. Tot onze stomme verbazing grijpt een voorbijglidende grote mantelmeeuw met zijn snavel het smelleken bij een van zijn vleugels. Er volgt een korte worsteling en het smelleken weet zich weer vrij te maken. Van grote mantelmeeuwen is bekend dat ze zelfs volwassen wintertalingen pakken, maar dit hadden we niet verwacht.

Smellekens zijn kleine valkachtige vogels die vooral zangvogels bejagen. In de herfst als er veel zangvogels vermoed van over zee aankomen, vormen die een gemakkelijke prooi voor hen. Maar in dit geval had het smelleken misschien net een lange zeereis achter de rug, en was zelf zo moe dat hij zich door een grote mantelmeeuw liet pakken. Wij konden onze ogen niet geloven. Normaal gesproken is een smelle-